

— Кэриэстэбил —

Өйбүтүгэр сүрэхпитигэр куруук бииргэ буолуоҕа

Тапталлаах эдьийбит, Октябрьскай, уруккута Тыалыкы нэһилиэтин олохтооҕо, үлэ-тыыл бэтэрээнэ **ЯКОВЛЕВА Марина Гаврильевна** 80 сааһын туолар дьылыгар ыарахан ыарыыга ыалдьан бу орто дойдуттан туораабыта олунньу 26-с күнүгэр биер сылын туолар. Эдьийбит 1934 сыллаахха өрүс уңуор "Киирэп" холкуос Өнньүөс диэн сиригэр дьадаҥы бааһынай кэргэнигэр төрөөбүтэ. Төрөппүттэрэ, ийэтэ кинини төрөөрү, аҕата 9-тааҕар оһолго эрдэ өлөһүн олох кыратыгар тулаайах хаалбыта. 10 саас-

тааҕар тастыг эдьийигэр, биһиги ийэбитигэр оҕо буолан кэлбитэ. Улахан убайбыт оччолорго баччыр оҕо этэ, "уолум түөспүтүн тирэнэн тэбинэн кэбистэбинэ иккиэн охтон ытаһарбыт," - диэн кэпсирэ.

Эдьийбит олох кыратыгтан холкуоска үлэлээбитэ. Ол курдук 1945 сыллааҕы Кыайы күнүн сааскы ыһыга оҕус ситээччинэн үлэли сылдьан көрсүбүтэ. Кыһалҕалаах сэрби сылларыгар тулаайах буолан, кэлин сааһын ырааппыт диэннэр оскуолаҕа ылбаккалар үөрэммэккэ хаалбыта. Холкуоска араас үлэлэргэ сайын кыһынын аахсыбакка үлэлээбитэ.

Ол сағана сут-кураан дьылларга ыраах үрэх бастарынан фермалары тутаттаан сүөһүлэрин дьыл туораталлара. Эдьийим ыраах, өрүс уңуоргу онунан көстөөх сирдэргэ "Эриэн", "Дьаантыыр", "Хоккуйалаах" түбэлэригэр сүөһү көрүүтүгэр сылдыспыта. Оччолорго онно олох кыстыгы тахсаллар этэ. Холкуостар бөдөһүсүбүттэрин, сохуостар тэрилдибүттэрин кэннэ 1957-58 сс. "Нурба" сохуос "Ары", "Соп-

пулоттаах", "Бытыгыраан" фермаларыгар эмиэ сүөһү көрүүтүгэр сылдыспыта.

Онтон хас да сыл сохуос Киин отделениетин оҕуруотун биригээдэтигэр күүһүн харыстаабакка үлэлээбитэ. Кэлин племенной станция тэриллитин кэннэ убайын Яковлев Василий Гаврильевичтын кэли боруода оҕустары көрбүттэрэ, харайбыттара. Бу туһугар улахан сэрэхтээх, сыралаах үлэ этэ. Убайды-балысты бу сэдэх бычар идэтин чачы баһылаабыттара, таһаарылаахтык үлэлээбиттэрэ. Эдьийбин бу килбиэннээх үлэтин иһин Ленин төбөлөөх үбүлүйүнэй мэтээлинэн наһарадалаабыттара.

1974 сыллаахха Саввинов Петр Егорович диэн 1 Хангалас 4 оҕолоох оҕдоо киһитигэр кэргэн сүктэн тахсыбыта. Тахсан участкаҕа балыһаҕа санитарканна үлэҕэ кирибэтэ. Кыһалтыгы, толоругас, ыарыһахтарга болҕомтолоох, чэнчир үлэһит Киин балыһа грамоталарынан, махтал суруктарынан хаста да бэлэстэммитэ. Бу тэрилтэҕэ биэнсийэҕэ тахсар диэри үлэлээбитэ, манна сылдьан үлэ бэтэ-

рээнин аатын ылбыта.

1993 с. кэргэнинэн Антоновака көһөн кирибүттэрэ, манна сүөһү тутан, оттуур сири арендаҕа ылан, оҕуруот, теплица тэринэн үчүгэй баҕайытык олорубуттара. Оҕолоро - улахаттара ыал буолан туһунан барбыттара, кыра уоллара Аркадий Новосибирскай куоракка үөрэнэн, устуан онно үлэли хаалбыта. Биһиги, бырааттара, балта кырдыбаастарбыт - күтүөбүт, эдьийбит тула түмсөн, көмөлөһөн, мэлдьи сылдьан, кырдыр саастарыгар кыһалҕаны биллэрбэккэ кыһана сатаабыппыт.

Кэргэнэ Петр 1999 с. өлбүтүн кэннэ эдьийбит дьэитигэр собо-тобун олорубута. Ол эрэн ыалларынаан үчүгэй сыһыаннаах буолан ылсан-бэрсэн, кириэ-тахса куруук сылдьан, аһара эйэ-дэмнээхтик олорубуттара, соботохсуйбат буолара. Онтон кэлин сааһыран, доруобуйатынан мөлгөөн, саамай кэлин көрбүт-харайбыт, кизэн дьыалээх уолугар Николайдаахха олорубута.

Төрөөбүт нэһилиэтин дьонугар үлэ-тыыл бэтэрээнэ буолан мэлдьи ытыктанара, бары түмсүү-

лэргэ, көрсүһүлэргэ, бырааһын-ныыктарга арыт үөрэн, арыт "абы-йаан да иһэбит ээ, ол эрээдээх аһара да кырдыбыт, хотторбут," - диэн хомойон кэлэрэ. Кэнники кэмнэргэ дойдуга Бэрэсидьиэниттэн махтал, Эбэрдэ сурук тутан, үбүлүйүнэй мэтээллэргэ тиксэн үөрэрэ-көтөрө. Бары бэлиэ, үөрүүлээх-көтүүлээх күнэрибитигэр эдьийбит куруук биһигини кытта бииргэ буолара. Олох кыра эрдэхпитигэр биһигини - бырааттарын, балыстарын таптаан, көрөн-истэн, ийэбитин кытта тэҥнэ иитиһэн улаатыннартаабыта. Кэлин ийэбит өлбүтүн кэннэ, тула түмсөн сүбэлэтэр-амалаттар киһити кини этэ. "Эһиги иллээхтик, эйэлээхтик көмөлөсүһүн олорун," - диэн тылааҕа.

Күндү эдьийбит дьэитэ-уота биһиэхэ барыбытыгар мэлдьи сылаас, остуола куруук миннигэс астаах, бэйэтэ хас биридибитигэр ийэли истин-чугас сыһыаннаах буолара. Кэм кэрдии, күн-нөр-дьыллар ааһыахтара эрэри күндү киһити, тапталлаах эдьийбит, эн сырдык мөссүөнүгү өйбүтүгэр, сүрэхпитигэр өрүү тыыннаах, биһигини кытта куруук бииргэ буолуоҕа.

Бииргэ төрөөбүт кэриэстэ бырааттарын, балыстарын, оҕолорун, кийиниттэрин, күтүөттэрин, бары аймахтарыг.

— Реклама —

Продаю

1996 с., үчүгэй туруктаах, лебедкалаах УАЗ-тент, Логосол М-7 мини-пилорама. **8-914-268-11-03, 8-914-234-98-55.** Үчүгэй протектордаах Gorgiant Off-Road 235/75 R15 УАЗ көлүөһэтэ. Дисккэ, хаамырата барыта сабыс-сана. **8-914-232-49-26, 8-964-429-18-54.**

Продаю или обменяю на меньшее а/м Suzuki Escudo 1998 г.в. **8-964-422-39-39, можно ватсап.**

Сүһаллык бу күнүгэр сылгы этин биер атабы кэлин өттүн атылыбын. Ыйааһына 20 кг., 1 кг. - 350 солк. Атыыла-нарга тизэйин. **Тел. 3-14-28.**

"Дружба" эрби сыбаа 1 шт. - 150 солк., ГАЗ-53 массына сана көлүөһэтэ 1 шт. **8-914-107-83-06.**

А/м Тойота Суксид 2006 г.в., объем 1,5 л., цвет синий, кожаные чехлы, ДВД, сигналка А9, багажник, состояние хорошее, за 340 тыс. руб., торг. **8-914-261-97-21 (смс).**

Усадьбу 15 соток в с.Антоновка, мкр. Лептириэн. **Обращаться: с.Антоновка, ул.Антоновская №1, 8-914-222-02-03.**

Сага тутуллубут 3 этээстээх таас дьыбэ Манчаары №3/2, №3/3 иккис этээскэ үстүү хостоох квартиралар атыланаллар. **8-914-270-93-99.**

Картофель красный олекминский, 50 руб/кг, сертификат от 1 т., доставка. **8-967-911-39-86.**

Земельный участок в Убаяне 10 соток, с отоплением, дорого. **8-914-285-90-68.**

Убайанна улахан уһаайбалаах чааһынай дьы, ц/о холбонун сөп, декүмөннэрэ атыга бэлэм. **8-914-285-66-**

96. Убайанна оһобунан оттулар чааһынай дьы, оскуола, д/сад, остановка, маһаһын чугас. **8-914-279-51-61.** Окорочка 15 кг - 2700 руб. **Обращаться: ул.Ст.Васильева №77а, магазин "Автозапчасти", телефон 2-44-77.**

Земельный участок 9 соток, в собственности, ровный, сухой, чистый, огорожен, на границе Вертолетки в сторону Нурбы, рядом с лицеем, строится д/сад, рядом проходит теплотрасса. **8-914-230-86-26.** Пароочиститель Квазар пр-во Италия. **8-914-300-59-04.** Зимние резины на 16 в комплекте 7 шт. и потроха жеребятины. **8-914-223-45-52.** Месячные кролики и мясо кролика. **8-914-102-59-76.** Недостроенный дом 9х7 с земельным участком 15 соток в местности Крахмал (Антоновка) на берегу реки. Местность сухая, ровная, документы готовы к продаже, все в собственности, цена 600 тыс. руб., варианты автообмена. **8-914-226-50-07.**

Нурба к. киинигэр турар 2 хостоох, т/х, мизбэллээх квартираны, иккис этээс, сылаас, балконаах. **8-914-294-02-36.** 3-комнатная б/у теплая квартира в 4-квартирной доме. **8-914-290-94-23.** Очень хорошая 2-комнатная б/у квартира в каменном доме в кв.Энергетик №75, 58 кв.м., не требующая ремонта, 3 этаж, солнечная сторона, стеклопакеты, входная металлическая дверь, полностью меблирована качественной, красивой мебелью, межкомнатные двери из натурального дерева, реальному

покупателю торг, цена 3 млн. 300 тыс. руб. **8-914-286-36-63.**

Уголки новые пластмассовые 40х40 2 шт. по 3 м. каждая, электролобзик б/у (Смоленск), новая аккумуляторная дрель, шуруповерт "Хаммер", новый электрокипятильник 1,2 кВт, новый маленький кипятильник 0,5 кВт, новый строительный пистолет для пены, новая телефон-трубка (недорого), новая муж. шапка из норы раз. 59 (весна, осень). **8-914-286-36-63.** Каркасную теплицу 6х3 м., цена 15000 руб. **8-924-165-32-39.** Дьахтар дубленка-куртка, разм. 46-48, 25 тыһ. солк. **8-914-230-64-02.** Уулаах улахан сибинньэ - 35000 солк., сибинньэ оҕото 1 ый - 4000 солк., 2 ый - 5000 солк., 5 ый - 8000 солк., ЗИЛ-самосвал. **Тел. 4-37-07, 8-967-912-16-30.** Убаһа иһэ. **8-984-112-07-15.** Ыһах этэ, тыһаҕас 400 солк./кг. **Тел. 3-13-16.** Срочно а/м УАЗ 2012 г.в., Евро-4, пробег 60 тыс. км., зимние шины, литые, магнитолы, в идеальном состоянии, цена 350 тыс. руб. **8-961-869-17-91.** Нурба куоратыгар икки хостоох т/х квартираны, иккис этээс, сылаас, балконаах, киингэр турар, мизбэллээх, **8-914-294-02-36.** ЖК телевизор LG диагональ 80 см. за 16 000 руб., микроволновая печь LG за 2000 руб., масляный обогреватель за 1500 руб., возможен торг. **8-914-104-68-45.** Частный дом в с.Антоновка, участок 15

соток, рядом школа, магазин, детсад, электроотопление. **8-967-624-44-35.** Жеребятина места. **Тел. 3-62-65.** Биэ этэ 350 солк./кг., ойбоһо - 310 солк./кг. **8-914-234-98-55, 8-914-268-11-03, 8-962-736-22-56.** Унты от фабрики "Сахабулт" 39-40 разм., цена 6 тыс. руб. **Тел. 8-914-291-29-83.** А/м Тойота Премио 2007 г.в., двиг. 2ZR, объем 1,8 л., кузов ZRT260, пробег 90000, цвет серый, летние, зимние шины, сигналка А9, ОТС. **8-924-861-21-21.**

Дрова-швырок (сырые), выдается квитанция. **Тел. 2-48-81, 8-914-112-56-84.** Зем. участок в Нурбе, документы готовы или ваши варианты. **8-914-826-56-43.** Трон үчт, доставка. **8-965-993-27-60.** Срочно новый плазменный аппарат сварки и резки, задний мост УАЗ (чайка) хтс по умеренным ценам. **8-914-285-93-28.**

А/м Таврия на запчасти, тулуп овчинный (длинный), кран Пионер (стрела 6 м.), электронный коллиматорный прицел Кобра, емкость 5 т. **8-961-868-92-53.** А/м Toyota-Succed 2004 г.в., 4WD, литые, салон полусупер, цв. серый, + летние колеса, цена 250 т.р., торг при осмотре. **Торг. 8-964-076-48-83, 3-62-72.** 2-комнатная ч/б квартира, очень теплая. **Тел. раб. 2-05-54, 8-914-237-89-75.** Продается или сдается 1-комнатная ч/б квартира, 2 этаж, вода. **8-914-268-96-25 (посредник).**

В 2-квартирном доме 3-комн. б/у квр-ру, горячая/холодная вода, в центре города, площадь S=74.1, после капремонта. Цена 2 млн.р. (без торга). **8-914-220-32-82, 8-924-173-35-17.** 1-комн. б/у квр-ра в каменном доме на 2-м этаже, по ул.Ст.Васильева, 129. **8-914-108-78-04.** 3-комнатная б/у квартира, 2 этаж, после ремонта, очень теплая, окна выходят на обе стороны, новый санузел, душевая кабинка, железная дверь, стеклопакеты, спутниковое ТВ, безлимитный дом. телефон по РС(Я), рядом д/сады, школа, магазины, торг при осмотре. **Тел. 2-30-13, 8-914-239-23-35, 8-924-865-03-69.**

А/м Тойота Ланд Крузер Прадо 2001 г.в., ОТС, недорого. **Тел. 2-30-13, 8-924-865-03-69.** А/м Истана 2001 г.в., в хорошем состоянии за 250 тыс. руб. или меняю на мясо говядину. **8-968-153-04-91.** 2-хкомн. б/у квр-ра по Ст.Васильева, 119, на 2-м этаже, теплая. 1700 тыс. руб. **8-914-100-94-78.** Зем.участок под гараж по ул.Кузакова, на против котельной "Полет". **8-914-100-94-78.** Участок около Молочной кухни, под гараж 60 кв.м. **8-914-100-94-78.** Унты разных размеров жен., муж., и детские. Ботинки из сохатины (тайах), разного размера. **8-914-266-78-51, 3-37-13.**

Информация

На основании Распоряжения Правительства РС(Я) №130-р от 13 февраля 2015 года "О проведении двухмесячника по регулированию численности безнадзорных животных на территории Республики Саха (Якутия)" с 16 февраля по 16 апреля 2015 года ГБУ РС(Я) Управление ветеринарии с ВИЛ Нюрбинского района информирует о регистрации и перерегистрации собак и кошек с выдачей ветеринарного паспорта, вакцинации против бешенства со 100% охватом поголовья до 15 апреля 2015 года. Хозяева нерегистрированных и невакцинированных животных будут привлекаться к административной ответственности.

Управление ветеринарии.

Объявление

УЦ "Ратник" г.Якутска проводит 14 марта в г.Нурба в здании кафе "На привале" по адресу: ул.Короленко, 7, с 10:00 ч. до 17:00 ч. обучение с выдачей свидетельства для получения разрешения на приобретение оружия.

При себе иметь паспорт и фото 3х4 1 шт. Цена - 6500 руб.

Конт. тел.: 8-914-270-19-02.

<p>Күндү аҕабыт, эһэбит, үлэ-тыыл бэтэрээнэ, Өнгөлдө, Марха нэһилиэтин Бочуоттаах төрүт олохтооҕо СТЕПАНОВ Василий Гаврильевич бу дьыл олунньу 23 күнүгэр олохтон туораабытын туһунан бары билэр дьонугар диригин курутуйан туран иһитиннэрбит.</p> <p align="center">Уолаттара, кийинтэргэ, сизинэрэ, хос сизинэрэ.</p>	<p>Балтыбытыгар Степанова Саргылана Павловнага кэргэнэ СТЕПАНОВ Василий Семенович соһуччу орто дойдуттан барытынан оҕолоругар, чугас дьонноругар диригин кутурбаммытын биллэрэбит.</p> <p align="center">Егоровтар, Ефремовтар, Варламовтар, Беловолосовтар.</p>	<p>Ытыктыыр, таптыыр күндү эдьийбит, доруобуйа харыстабылын 1-кы категориялаах тэрийээччи-бырааһа, РСФРС үтүөлээх бырааһа, СССР профсоюзустарын XVIII съездин делегата, Нурба улуунун, Мэҥэдьэк нэһилиэтин Бочуоттаах гражданина, норуот маастара, үлэ, тыыл бэтэрээнэ</p> <p align="center">ПОПОВА Елена Алексеевна</p> <p>соһуччу ыарахан ыарыһаттан олохтон барытынан улаханник ытыктыыр, убаастыыр күтүөһүтүгэр Попов Егор Ефимовичка, оҕолоругар Таяҕа, Гошага, сизинэригэр, күтүөтүгэр диригин кутурбаммытын тиэрдэбит.</p> <p align="center">Сағана Скобелева Анна Григорьевна, оҕолоро, кийинтэргэ Хатыгыттан, Сунтаартан, Тиксинтээн.</p>
<p>Өнгөлдө маһаһынын сэбиэдиссэйэ С.С. Григорьевага таайа, кочегар В.В.Васильевага аҕата, үлэ-тыыл бэтэрээнэ СТЕПАНОВ Василий Гаврильевич ыалдьан олохтон туораабытынан диригин кутурбаммытын тиэрдэбит.</p> <p align="center">Нурба УПО-тын Сэбиэтэ, правлениета, профкома.</p>	<p>Өр сылларга Нурба улуунугар доруобуйа харыстабылыгар үлэлээбит Саха АССР үтүөлээх бырааһа, Нурба оройуонун Бочуоттаах гражданина, тыыл уонна үлэ бэтэрээнэ, норуот маастара, Дьокуускай куорат олохтооҕо ПОПОВА Елена Алексеевна ыарахан ыарыһаттан олохтон туораабытынан кэргэнигэр Егор Ефимович Поповка, оҕолоругар, сизинэригэр, бары аймахтарыгар кутурбаммытын тиэрдэбит, хомолтобутун холбуубут.</p> <p align="center">Киин балыһа администрацията, профкома уонна поликлиника үлэһиттэрэ.</p>	<p>Убаастабыллаах Попов Егор Ефимовичка, оҕолоругар Таяҕа, Гошага, сизинэригэр, күтүөтүгэр Хатыгы сэлэһнээттигэр төртүгээх доруобуйа харыстабылын 1-кы категориялаах тэрийээччи-бырааһа, РСФРС үтүөлээх бырааһа, СССР профсоюзустарын XVIII съездин делегата, Нурба, Мэҥэдьэк нэһилиэтин Бочуоттаах гражданина, норуот маастара, үлэ, тыыл бэтэрээнэ</p> <p align="center">ПОПОВА Елена Алексеевна</p> <p>соһуччу ыарахан ыарыһаттан олохтон барытынан диригин кутурбаммытын тиэрдэбит.</p> <p align="center">"Мэҥэдьэк нэһилиэгэ" МТ.</p>
<p>Биригэр үлэлиир кэлиэгэбитигэр Степанова Любовь Семеновнага тапталлаах убайа СТЕПАНОВ Василий Семенович соһумардык күн сириттэн барытынан диригин кутурбаммытын тиэрдэбит.</p> <p align="center">11 №-дээх аптека кэлэктиибэ.</p>	<p>Нурбаҕа өр сылларга ыаллаһан олорубут убаастыыр киһити, РСФРС үтүөлээх бырааһа, Нурба улуунун уонна Мэҥэдьэк нэһилиэтин бочуоттаах гражданина, норуот маастара, тыыл уонна үлэ бэтэрээнэ ПОПОВА Елена Алексеевна эмискэ ыараханник ыалдьан күн сириттэн барытынан кэргэнигэр Егор Ефимовичка, оҕолоругар Таяҕа, Егорга, сизинэригэр диригин кутурбаммытын тиэрдэбит.</p> <p align="center">Дьокуускайтан Зинаида Семеновна Петрова уонна кини оҕолорун дьыэ кэргэттэрэ.</p>	

ХАЬИАТ
1937 СЫЛТАН
ТАХСАР

САХА РЕСПУБЛИКАТЫН НЬУРБА УЛУУХУН ХАЬИАТА

НЬУРБА

12+

ТЭРИЙЭЭЧЧИЛЭР: СР Правительствота, Ньурба улуунун "Ньурба" ("Огни Ньорбы") хаһыат редакцията" автономнай тэрилтэ

– Тьа хаһаайыстыбата –

Мархаба кыстык этэннэ

Таркаайы нэһилиэтин тьа хаһаайыстыбатын испэсэлиинэ Алексеева Лилия Петровна кэп-сииринэн, нэһилиэккэ 1098 ынах сүөһү, ол иһигэр 352 ынах кыстаан турар. 624 сыгылаахтар, ол иһигэр биэтэ - 313, 125 сибиннэлээхтэр, ийэ сибиннэ - 69. Сибиннэ элбэбэ, ааспыка суруйбуппун курдук, "Данилов А.И." ИП үлэтин кытта ситимнээх.

2013 с. кытта тэнгээтэххэ, ынах сүөһү 30-чанаан эбиллибит, сыгыларын ахсаана уларыйбата. Быйылгы кыстыкка 1880 тонна от бэлэмнэммит. Онтон билигин 832 тонната баар. Биридилээн отторо тийбэт аҕыйах ыаллар көрдөһөн син булан эрэллэр. Соторутаабыта 6,6 тонна эбиэс, 23 тонна уотурба кэлбитин түгэппиттэр. Онон сүөһү-

сылгы этэннэ кыстыгыгар эрэллээхтэр. Төрүөх сафаламьыт, 23 ынах төрөөбүт.

Кыһыны эргиччи үүттэрин туттара ололорлор. Былырын 401 тоннаны туттаран, былааны толорбуттар. Билигин 20-чэ киһи үүтүн туттарар. Маннаабы үүт собуотугар Хангалас, Акана нэһилиэктэрин үүттэрэ эмиз кэлэр. Суорат, йогурт астыллар. 17 бааһынай хаһаайыстыбата баарыттан, 3-һэ сылгы иитиитинэн дьарыктанар, 1 - сибиннэ иитиитинэн, уоннаабылар ынах сүөһүнү иитиитинэн дьарыктаналлар. Ол оннугар производственной уонна потребительскэй кэпэрэтииптэр суохтар. Ааспыт сылга 1 бааһынай хаһаайыстыба уурайбыт буоллабына, бу сылга киирэн баран 3 хаһаайыстыба эбиллибит.

Дулба астарарга туруорсаллар

Таркаайы нэһилиэтин землестроителэ Моргусов Александр Афанасьевич ааспыт сылга отуур хoduналары санаттан тырыры ытыллыбытын кэпсиэр. Сүөһүлээхтэргэ уонна сыгылаахтарга аренда оттонор сири бастакы уочарат биэрбиттэр. Чуолаан чугас сытар улахан хoduналар - Арбаа уонна Илин Бөргөмдөлөр, Дьүүктэбэ санаттан үлэ-һиллибиттэр.

Быйыл Мелиорация управлениетын филиалын уонна улуустаабы тьа хаһаайыстыбатын департаменын нөнгүө кэпсэтэн, дулба ыраастааһынгар үлэ ытарга туруорсаллар. 150 гааба дулба анныллыахтаах. Онно чугас тэрилтэлэрин - Кировтаабы чох разреһын кыттыһыннаары

сылдыаллар.

- Билигин үбэ быһаарылла илик, онон чуолкай этэр уустук, - диир Александр Афанасьевич. - Нэһилиэкпит баһылыга Василий Васильев куоракка барбыта, министиэристибэбэ сылдьан чуолкайдахыахтаах. Дулба ыраастааһына, ол сиртэн сүөһүтэ суох дьонго үлэрттир былааннаахпыт. Ону кытта мелиоративнай үлэлэр - уу түһэриитэ уонна хоруулары ыраастааһын тэнгэ барыахтаахтар. Мелиорация управлениетын филиалын маастара Николай Николаев эмиз үлэлэһэ сылдыар. Бырабытталыстыба отчуотугар эмиз туруорсуохпут.

Геннадий АНТОНОВ.

– Кыайыы 70 сыла –

О поступлении средств в "Фонд Победы"

Плательщик	Сумма (руб.)
УФ Нюрбинского района РС(Я)	13988,24
Администрация Нюрбинского района	85780,00
Администрация МО «Город Нюрба»	21201,64
Администрация МО «Аканинский наслег»	11900,00
МБУ «МФОКиС им.М.Н.Петровой-Тойуктаах	4640,00
Администрация МО «Жарханский наслег»	10631,00
Администрация МО «Мархинский наслег»	9452,00
МБК КСК им.Героя Соц. труда	2989,00
Администрация МО «Таркайинский наслег»	11098,00
МБУ КЦ «Уһуйаан»	9108,00
Администрация МО «Чукарский наслег»	13700,00
МБУ КСДЦ «Эйгэ» МО «Чукарский наслег»	5300,00
МКУ ИСУ	7450,98
МКУ УО НР	15000,00
МКУ «КСиМП»	16355,43

МБОУ Аканинская СОШ им.Егорова П.С.	76499,00
МБОУ НТЛ им.А.Н.Чусовского	17200,00
МБОУ ДД и МШВ ЕНЦДС	5000,00
С.Малыкай Яковлева Луиза Ивановна	13200,00
МБДОУ д/с «Сардана» с.Малыкай	6900,00
МБДОУ д/с «Мичил»	8200,00
МБДОУ д/с Ымыычаан ч.Чукар	27229,63
МБДОУ д/с Кэскил с.Ханынг-Сысы	9700,00
МАОУ ДОД «ЦДНТТ»	8100,00
ГКУ РС(Я) «Нюрбинский УСЗНиТ»	35965,00
ГБУ РС(Я) «НМДИПИ»	53612,69
ГБУ РС(Я) «НСРЦН»	35594,06
Нюрбинский реабилит. Центр для детей	26736,15
ООО «Арыылаах»	14543,00
ОАО «Аптека №11»	25803,00
	602876,82

Олунньу 19-20 к.к. Ньурба к. "Профессиональный потенциал педагога и руководителя как основа развития образовательной практики в муниципальной системе образования" диэн ааттамыт Ньурба улуунун үөрэтиринтин үлэһиттэрин олунньутаабы сүбэ мунньахтара үрдүк таһымнаахтык буолан ааста.

Сүбэ мунньах хаһаангытааҕар да элбэх, 724 кыттааччылаах барда. Ньурба куоратыгар, Антоновкаба, Сүлбэ барыта 8 оскуолаба, "Светлячок" оҕо саадыгар, Искусство оскуолатыгар, оҕону эбии үөрэхтиир киингэ, оҕо научнай-техническэй айымньытын киинигэр 10 үөрэхтээһин тема-

– **Үөрэхтээһин** –

Педагогтар олунньутаабы сүбэ мунньахтара

тическэй маршруттара, былас-сааккалара үлэлээтилэр.

Олунньу 19 к. "Кыталык" КК Оскуола иннинээби үөрэхтээһин сыла, олунньу 20 к. Ньурба улуунун Литература сыла үөрүүлээх быһыыга-майгыга аһылыннылар. Иккис күн сүбэ мунньах үлэтин түмүктэринэн пленарнай чаас ыытылынна.

Олунньутаабы сүбэ мунньах чэрчитинэн история уонна об-

ществознание учууталларыгар аналлаах "Методика подготовки к ЕГЭ и ОГЭ", итиэннэ "ЦСПМСиМ" ГБУ тэрээһининэн "Профилактика социального сиротства и безнадзорности" куурустар үлэлээтилэр.

Мунньах үлэтигэр улуус, куорат уонна нэһилиэктэр баһылыктара кытыннылар.

Бэйэбит информ.

– Сонуннар –

"Бастын итээччи-2015" күрэх

Олунньу 12 күнүгэр талааннаах итээччилэри өйүүр, үлэлэрин үрдүк таһымна тараар, баай уопуттарын таргатар сыллаах-сорукутаах Түмүк нэһилиэтин "Күнчээн" уһуйааныгар үгэскэ кубулуйбут сылын аайы ытыллар "Бастын итээччи" күрэх буолан ааста. Күрэххэ Дьөнгүүдэ эбэ тула ололор араас хайысхалаах үлэлээх уһуйаан итээччилэрэ муһуннулар. Күрэх аһыллыгыгар бэлэмнэнии бөлөх оҕолоро ырыаларын бэлэх ууннулар.

Ыраах сытар Хорулатаабы "Туллукчаана" уһуйаан итээччитэ Чочанова Наталья Викторовна, Мархатаабы "Кэскил" уһуйаан итээччитэ Тарабукина Виталина Ви-

тадьевна, Хангаластаабы "Чэчир" уһуйаан ырыаба үөрэтэр салайааччыта Герасимова Клара Артуровна уонна Түмүк нэһилиэгиттэн "Күнчээн" уһуйаан итээччилэрэ Туманова Агафья Константиновна уонна Николаева Наталья Викторовна буолан кытыннылар. Долгутуулаах, күүтүүлээх күрэхпит сафаланан бастакы түһүмэбинэн аһаҕас дьарык көрдөрүүтэ ытылынна. Иккис түһүмэбинэн "Айар презентация" буолла, манна итээччи тугунан дьарыктанара, аныгылыы ФГОС көрүнгүнэн тугу үөрэтэллэрин сиһилии кэпсэтилэр. Үһүс түһүмэххэ итээччилэр талба талааннарын, айар-тутар дьобурдарын, оҕону сайынна-

рар кыахтаах үлэли-хамсыы сылдыаллары дьүүлүгү сүбэбэ көрдөрдүлэр, дакаастаатылар.

Күрэх түмүгүнэн дьүүлүгү сүбэ чилиэннэрэ: Хангаластаабы "Чэчир" уһуйаан сэбиэдиссэйэ Алексеева Евдокия Васильевна, Мархатаабы "Кэскил" уһуйаан сэбиэдиссэйэ Попова Нюргустана Васильевна, Хорулатаабы "Туллукчаана" уһуйаан методиһа Иванова Сардана Степановна, Түмүк нэһилиэтин "Күнчээн" уһуйаан итээччитэ Никифорова Мария Николаевна уонна Марха кустатын уһуйааннарын салайааччыта Тобонова Евдокия Захаровна дьүүлээн, сөптөөх быһаарыны ылынан, ким кыахтаах - ол кыайылаах тахсарын ситистилэр.

Ол курдук Хорулатаабы "Туллукчаана" уһуйаан итээччитэ Наталья Викторовна - "Өбүгэ үгэһин утумнааччы", Мархатаабы "Кэскил" уһуйаан итээччитэ Виталина Витальевна - "Дебют года", Хангаластаабы "Чэчир" уһуйаан итээччитэ Клара Артуровна - "Көмүс куола", Түмүк нэһилиэтин "Күнчээн" уһуйаан итээччилэрэ Агафья Константиновна - "Сага сүүрээни киллэрээччи", Наталья Викторовна "Сыл бастын талаана" номинацияларга тигистилэр.

"Бастын итээччи-2015" үрдүк ааты Хангалас "Чэчир" уһуйаан итээччитэ Герасимова Клара Артуровна ылла. Киинэхэ инникитэ ситиһиһилэри бафран туран бириһи "Күнчээн" уһуйаан сэбиэдиссэйэ Н.Н.Иванова туттарда.

Кэлбит ыалдыттар "Күнчээн" уһуйаан иттиллээччилэрин билиһилэрин, сыгылаарын, билингэ-көрүүгэ дьулуһууларын олус хайыаатылар, сөбөн-махтайан бардылар.

Түмүк нэһилиэтин "Күнчээн" оҕо уһуйаанын итээччитэ Наталья Николаева.

"Музыка для всех" бырайыак

Республикаба "Музыка для всех" бырайыак чэрчитинэн араас көрүүлэр-күрэхтэр ытыллылар. Ньурба оройуонун Октябрьскэй нэһилиэгэр, А.Я.Овчинниково аатынан "Түһүлгэ" культуура киинигэр кыра саастаах оҕолорго үгкүү күрэх буолан ааста.

Оҕону кэрэ көстүү хатыламат түгэнигэр сыһыарар сыаллаах бырайыак саҥа сафалааһын быһыытын барда. Уруккуттан да үгкүү-ырыа күрэхтэрэ үгүстүк ытыллар эбит буоллахтарына, бу бырайыак уратытын, оҕо садын иттиллээччилэрэ уонна алын сүһүөх 9-10 саастаах оҕолор кытыннылар. Үгкүү бырааһынныгыгар көрөөччү да, кыттааччы да тобуоруна муһунна.

"Үгкүү түһүлгэтэ" күрэххэ хас биридии коллектив икки хайысхаба үгкүүнэн кытынна. Ол курдук норуот үгкүүтэ уонна эстраднай үгкүү диэн категорияларынан кырачааннар араас үгкүүнү барытын көрдөрдүлэр.

Кыра саастаах оҕолору үгкүү кэрэ эйгэтигэр уһуйар сүрүн сыаллаах күрэх соругун толору ситистэ. Хас биридии кыттааччы олус долгуйан уонна бэрт эпипэтинэстээхтик сыһыаннаһан кытынна. Төрөппүттэр да, итээччилэр да маньык күрэх тэриллэбитин олус биһирээтилэр.

Улахан уонна уһун киирсии кэннэ оҕо садтарын икки ардыгар Ньурба куорат "Северяночка" уһуйаана кыайылааһын табыста. Оттон алын сүһүөх оҕолорго Искусство оскуолатын "Сулусчаан" оҕо үгкүү ансамбыла гран-при хаһаайынынан ааттанна.

Күнэй АНТОНОВА.

– Иириэх тылынан –

Үйэ агарыттан ордук таптамара сөбүрүйбэт

Соторутаабыта Таркаайы нэһилиэгин биир ытыктанар ыаллара - Валентина Афанасьевна Матвеева уонна Николаев Степан Михайлович ыал буолан, алаһа дьизэ тэринэн биригэ ололорбуттара 50 сылын үөрүүлээхтик бэлитээтилэр.

Кэргэнниилэр иккиэн олохторун оҕону-ыччаты иитиигэ-үөрэтиигэ анаабыттар. Өссө оскуола саҕаттан билсэн-таптанан, бу тапталларын сөбүрүппэккэ, күн бүгүнгэ диэри эйэ-дэмнээхтик, дьолундук олонор кэллилэр. Истин тапталларын туолуута - 58 сыллаабыта оччолорго 9-с кылаас үөрэнээччитэ Степан Николаев Валентинаҕа тапталын билинэн суруйбут суруга элбэх сыллар усталарыгар көрүгүн букатын уларыппакка тийэн кэлбитэ буолар. Эргэрбэтин-элэйбэтин дьэн салаппаанынан суулланан, хаартыскалар альбомнарыгар угулла сылдьар. Бу кэммэ 8 съл устата, ыал буолуохтарыгар диэри, суруйсурут 100-тэн тахса суруктарын эмиэ кичэллээхтик харайан уура сылдьаллар.

Дьизэҕэ кирибиппэр сааһыгар холооно суохтук, сытытык көрбүт-истибит 72 саастаах дьизэлээх хаһаайка хаһаангыттан эр билэр киһитини эйбэстик көрүстэ.

- Манна, Марха дэриэбинэтигэр, арыы собуотугар төрөөбүтүм, - дири Валентина Афанасьевна. - Аҕам Матвеев Афанасий Федотович, ийэм Васильева Акинья Михайловна холкуос туруу үлэһиттэрэ этилэр. Аҕам - хонуу биригэдьириэ, Сэбиэт бэрэсэдээтэлэ, ийэм - ферма биригэдьириэ, 14 съл арыы собуотугар маастардаабыта. Мин инниниэ элбэх оҕо төрөөн өлбүтэ, онон соҕотоҕун иитиллибитим.

Степаннын Марха оскуолатыгар үөрэнэ сылдьан табаарыстаспытыт. Мин 7-с кылааска үөрэнэ сырыттаһына, 1957 с. кини мизэх тапталга билинэн суруйбута. Оччолорго кини 9-ска үөрэнэрэ. Туш чэрэниилэнэн суруллубут буолан, суруга өлбөөдүйбэт, сүппэт. Ол да иннинэ көннөрү табаарыстаһарбыт. Мин элбэхтэ ыарытыһан үөрэхпин көтүгүтэхпинэ, мэлдьи кириэри математикаҕа энгин көмөлөһөрө. Оскуолаҕа бара-кэлэ суумкабын тутуһара. Степан 10 кылаас кэнниттэн күһүн аармыйаҕа ынгырыллан, 3 съл сулууспалаабыта. Оттон мин 8-с кылааһы бүтэрэн путевканын холкуоска ньириэ көрөөччүнэн үлэли барбытым. Күһүнүгэр Булүү педучилищетыгар үөрэххэ ыыппытара.

1965 сылга училище бүтэһик кууруһугар үөрэнэ сылдьан педагогическай быраактыкаҕа кэлэ сырыттаһына, Степаннын

холбоһон ыал буолбуппут. Ыал соҕотох оҕото буоламмын, араспаанһабын уларыппатабым. Дьонум дьизэтигэр 100-тэн тахса киһилээх сыбаайа онгорбуппут. Уруубут хаартыскатын К.Д.Уткин хаартыскаҕа түһэрэн, билигин үтүө өйдөбүннүк буолан сылдьаллар.

1967 с. сэттиннигитигэр улахан уолбут Герман, 1969 с. иккис уолбут Коля, 1971 с. Осип, 1973 с. кыыспыт Валентина төрөөбүттэрэ.

Аҕабыт Николаев Степан Михайлович бастаан милииссийэҕэ үлэлээбитэ. Амакинская экспедиция Ньурбаҕа кэлэн олохсуйбутугар, ол территориятыгар участкавай боломуочунай этэ. Нууччалар кинини улаханньык убаастыллара, тылын истэллэрэ. Онтон паспортнай остуол начаалынньыгынан үлэли сылдьан, учуутал үөрэбэр баран уурайбыта. Булүү педучилищетын бүтэрбитэ, оскуолаҕа үлэлээбитэ. Кэртэхтэн СГУ историческай факультетыгар үөрэнэн иһэн, үлэ-дьизэ түбүгүгэр үтүрүйтэрэн бүтэрбэтэ. Аҕабыт 27 съл интэриэһэ сэбиэдиссэйдээбитэ. Биэсийэҕэ тахсан баран ЖКХ учаастагынан начаалынньыгынан үлэлээбитэ. Аны күһүн, алтынньыга 75 сааһын туолар. Уопастыбаннай олоххо көтөөхтүк кыттарбыт. Степан хас да ынгырыыга нэһилиэк Сэбиэтин дыкутаатынан талыллыбыта. Үйэлээх сааһыгар

ДНД-лаабыта. кыраҕа-кыаммакка мэлдьи көмөлөһөрө. Мин уус-уран самодельноска кыттабын, ыллыбын, сыана бэтэрээнэбин.

Марха оскуолатыгар 30 съл үлэлээбитим, алын кылаастарга учууталлаабытым, онтон интэринээккэ иитээччинэн үлэлээн биэсийэҕэ тахсыбытым. Педагогическай үлэ бэтэрээнэбин. Ылырыын Марха оскуолатын 100 сыллаах үбүлүүгүгэр, үлэлээбиппитин сыаналаан, элбэх хайҕалга-наҕараадаҕа тиксэрэннэр, үөрэн ололорбут. Оччолорго интэринээккэ олоро сылдьыбыт оҕолор ахталларын, убаастылыларын биллэрэн таһыттан кэлэн эбэрдэлээн барыттар. Марха бу энгирин бары нэһилиэк-тэрииттэн кэлэн үөрэнэр буоланнар, интэринээт оҕотун ахсаана мунгутаан 75-кэ тийэрэ.

Тохсунньуга Степанмыныын ыал буолан ололорбуппут 50 сылын бэлитээбиппит. Кыра дьизэ баппакка, 2-тэ онгордубут. Бастаан бэйэбит көлүөнэ табаарыстарбыт, биригэ өксөкэбит, үлэлээбит дьоммутун кытта. Онтон оҕолорбут, сиэннэрбит, хос сиэннэрбит - барыта 25 буолан кэлбиттэрэ. Иннэ гынан наставьянныаланан үчүгэй соҕус буолан сылдьабын. Киһи үөрдэбинэ-көттөбүн доруобуйата туспар.

Олобум табыллан, дьоллоохтук ололорбор үөһэннэлэргэ махталым улахан. Үчүгэй

баҕайы оҕолору төрөтөн, ыал гынан, элбэх сиэн үөрүүтүн биллим. 13 сиэннээхпин, 3 хос сиэннээхпин. Үчүгэйкээн кийииттэр түбэһэннэр, уолаттарым саха ыалын сиэринэн олус бэркэ ололорлор. Герман Степанович Ньурба к. "Туймаада" ырынакка үлэлиир. Кэргэнэ Галина Алексеевна 1 №-дээх оскуолаҕа нуучча тылын учуутала, 4 оҕолоохтор. Орто уол Николай Степанович нэһилиэк баһылыгынан талылла сылдьыбыта. Кэргэнэ, оҕо саалын иитээччинэн үлэлиир Елизавета Егоровнанын 3 оҕолоохтор. Кыра уолум Осип Степанович бэйэтэ тутуу тэрииттэлээх - "Гарант-строй" ХЭТ. Кэргэнэ Надежда Васильевна медик идэлээх, 3 оҕолоохтор. Кыһым Валентина Степановна үрдүк үөрэхтээх экономист-бухгалтер. Аҕабыт инсультаабытыгар Дьокуускайтан көһөн кэлбитэ, интэринээккэ сэбиэдиссэийэнэн үлэлиир.

Оҕолорбутун кырдыаҕа ытыктыырга, кыамматы аһынарга такайан иппиппит, сол да курдук сымнаҕас, үтүөкэн майгылаахтар. Биһиги мэлдьи кырдыаҕа барар этибит. Элбэх кырдыаҕа көрөн-харайан бүтэһик суолларыгар атаарбыппыт. Ийэм хараҕа суох буолан 20 съл олонор баран өлбүтэ. Аҕам эмиэ 80-тан тахса съл ололорута. Николай Степанов дьэн история учуутала аан бастаан, өссө оҕолорум төрүү иликтэринэ квартирант быһыытынан мин ийэбэр кириэн ололорбута. Сөбүлээн араакпака, дьонум дьэн өр олонор өлбүтэ, оҕолорбут улаатан харайсан атаарсыбыттар. Биһигэ туох да уруубут буолбатаһын букатын хойут билбиттэрэ, мэлдьи "убайбыт" дьэн ааттааччылар. Иннэ гынан мэлдьи көрөр киһилээхпит, илэнгэ суохпун. Онно оҕолорбут эмиэ сүүрэн-көтөн, көмөлөһөн бары кыттыһаллара. Кэлин аҕабыт улаханньык ыалдыан, мэлдьи кини таһыгар баарбын. Чааһынан аһатан, эмин иһэрдэн. Мин атыгар баар буоллахпына, кэргэним өссө арыый буолар курдук, санаабар. Бары баҕа санаабыт бири: аҕабыт барахсан өссө да уһуу түстүн дьэн.

Ыччаттарбыт чөл олохтоох, үлэлээх-хамнастаах, доруобай буоллуннар, арыгыттан тэйэ тутунуннар, дьэн баҕа санаабын, кэс тылбын этэбин.

Геннадий АНТОНОВ.

Биһиги оскуолабыт оройуонга соҕотох ЮНЕСКО ситимигэр кирибит үөрэх тэрииттэтэ буоларын быһыытынан иитэр-үөрэтэр үлэ хайысхаларыгар сонун сүүрэннэр кирибиттэрэ 3 съл буола.

Бүгүнгү күн оскуолатыгар Россия үрдүнэн элбэх уларыһыы-тэлэрийи кириэ турар. Иккис көлүөнэ сүүрэн стандарттар олоххо кирибиттэринэн, үөрэтии, сайыннарыы хайысхаларыгар саҕалы ирдээччилэр туруорулуннар. Үөрэнээччи ылбит билиитин сатаан туһанар, ону аһан салгы сайыннарар, бэйэтигэр сөптөөбүн көрөн уларытар буолуохтаах. Оскуола өр сыллаах үлэтин опытыгар олобуран, үксүгэр кэнники 5-6 сылга экспериментальнай үлэ хайысхатыгар ситиһиллээхтик туттулар КТД (куолаан тэрииттэр тэрээһин) ньыматыгар тирэбэрэн ытабыт.

Үөрэх дьыла саҕаланыабыттан былаан быһыытынан сэргэх тэрээһиннэр ыгытылыннар. Аан дойду үрдүнэн бэлиттэнэр "День грамотности" чэрчитинэн оскуола үөрэнээччилэргэ үөрэтэр предметтэринэн терминологическай диктант, оттон учууталларга таба суруйууга диктант ыгытылыбытара. Балаһан ыгыгар үгэс буолбут "Ойуур оскуола" үлэлээбитэ. 1998-1999 үөрэх дьылыттан тиһигин быспакка ыгытыллар бу үлэ

көрүгэ ордук сана стандарттарга сөп түбэһэрин дакаастаан эрриттэн, бырайыак автору буоларым быһыытынан үөрэбин. Уопсайынан, аһаардас кабинекка оҕону үөрэтинэн мунурдаммакка күһүн-саас айылбаҕа дьарыктары ыгытыны биһиги төрөппүттэрбит мэлдьи сэнээрэллэр.

Алтынньы ыйга Россияҕа баар ЮНЕСКО оскуолаларын ситимин иһинэн былаанга олобуран "Якутский эпос как шедевр мирового наследия" дьэн тематическай нэдиэлэ буолбута. "Ийэ тыл" холбоһук учууталлара, оскуола библиотекара Федотова Л.С. олонхоҕо анаан быыстапка тэрииттэртэрэ, Г.Колесов толоруутугар "Дьулуруйар Ньургун Боотур" олонхону иһитинэрбиттэрэ. Кылаас чаастарга олонхоһут оҕолорбутун истибиппит, ону таһынан Сухаринова В.Е., Спиридонова А.Е., Федорова Т.Ф., Васильев В.К., Ли М.В. олонхо туһунан кэрэхсэбиллээх бэсиэдэ онгорбуттара.

Оскуола иһинэн "ЮНЕСКО оскуолатын бастың үөрэнээччитэ" бырайыак саҕаламмыта. Үөрэх

дьылын бүтэһигэр бастыңнар ааттаныахтара. Араас хайысханан түмүк таһаарыллыаҕа, үөрэнээччи омук тылын билиитэ онно эмиэ учуоттаныаҕа. Омук тылын үөрэтиигэ кирибит уларыһылар түмүктэри биэрэ иликтэр эрээри, үс омук тылын (английскай, немецкай, французскай) үөрэтэллэрин оҕолорбут интэриэһиргииллэр.

Сэттиннигэ КВН норуоттар икки ардыларынааҕы күнүгэр анаан оскуола хамаандата төрөппүттэр иннилэригэр оонньоон көрдөрбүтэ. Быһыгыттан сана оҕолор кыттан эрэллэр, сана салайааччы, история учуутала Акимова Наталья Альбертовна үлэлээн эрэр. Урукку сылларга биһиги "Тэбэнэт" хамаандабыт Матвеева Ньургуйаана Владимировна салалтатынан оройуонга, республикаҕа ситиһиллэрэ баһаам буолааччы.

Быйыл сана Аан дойдутааҕы наука күнүгэр анналаах тэрээһин ыгытылына. Улахан кылаас үөрэнээччилэрэ биһиги оройуонмутугар үлэли сылдьар 4 учуонайдагы кытта көрсүстүлэр: педагоги-

ческай наука кандидаттара, учууталлар Гаврильев Иван Дмитриевич, Николаева Маргарита Николаевна, Васильева Розалия Семеновна, искусствоведческай наука кандидата, культура управлениетын начальнига Степанова Лена Руслановна. Идэ талытыгар, олоххо сыал-сорук туруоруууга, дьону кытта алтыһыыга сыһаннаах сэнэргэһини түмүгэр бары да астыммытара.

Россия ЮНЕСКО оскуолаларын ситимин иһинэн ыгытылыбыт веб-квест литературнай күрэххэ 4 үөрэнээччи кыттыннар: Иванова Рената, Дмитриева Лера, Софронова Наташа, Хатылыкова Айсена. Вениамин Каверин "Два капитана" романын ис хоһоонунан бырайыактары онорон ыыппытара. Үчүгэй дьэн, Интернет нөнгү араас итинник хабааннаах күрэхтэргэ, конференцияларга кыттар кыахтанныбыт.

Сэттинни ыйга талааннаах оҕолорбут, олонхоһут кыргыттар Бассанова Маша (10 кылаас), Иудина Лена (9 кылаас) "Бэс Чагда" оҕону сайыннарар киингэ анал сменаҕа дьарыктанан кэл-

биттэрэ.

Үтүө санааланы, киэн-холку буолуу Күннэрин бэлиттэн интэриэһини дьарыктары ыыппытыт. Ол курдук кылаастарынан "Үтүө санаа сүрөһин" күрэхтэ ыгытылыбыта, Төрөппүт оскуолатыгар кыттыбытыт.

Дьизэ кыылларын Күнүгэр алын кылаастарга хаартыска күрэхтэ буолбута. Онно барыта 61 үлэ көрүлүбүтэ. Ахсынньы 10 күнүгэр Аан дойдутааҕы футбол күнүгэр мини-футболга күрэх буолбута. Чэйгэ анналаах күнгэ бэрт сонун тэрээһин алын кылаас учууталларыгар ыгытылыбыта. Бу тэрээһиннэргэ күөс-көмө буолбуттара учууталлар Васильева Тамара Афанасьевна, Егорова Светлана Васильевна, Алексеев Роберт Александрович.

Манньык киэн хабааннаах ситимгэ кириэн үлэли сылдьарбыт оскуола сайдарыгар, үөрэнээччилэр, учууталлар уонна төрөппүттэр биригэ буоларбытыгар улахан төһүү күөс буолар дьэн түмүктүүбүн.

Марианна Михайловна ИВАНОВА, ЮНЕСКО сүрүннээччитэ.

– Үөрэҕири –

Сайдыыга төһүү күөс

- Чөл олох -

“Хаалыктаах хаамы олус туһалаах”

Чөл олобу пропагандалааччы, физиотерапевт-быраас Владимир Трофимович АФАНАСЬЕВЫ кытта абыайах сылтан бэттэх элбэх дьон ортоугар сэнээрини ылбыт скандинавский, эбэтэр сахатытан, хаалыктаах хаамы туһунан сиһилии кэпсэтибит.

- Бу көрүгү историгар хайдабый уонна Саха Сиригэр хаһаангыттан кирибитэй?

- 20-с үйэ 40-с сылларыгар скандинавский хаамы Финляндияга үөдүйбүт. Профессиональной хайыһардыттар эрчиллэр сыаллаах эмпэрэлэнэн хаамыны олохтообуттар. 90-с сылларга Германияга, Австрияга кирибит. 2000 с. бу үс дойду холбоһон скандинавский хаамы норвегтар икки ардыларынаабы Ассоциациятын, Финляндия Вантаа куоратыгар штабтанан тэрийбиттэр. Билигин манна 20-ччэ дойду кирир, күн аайы 12 мөл. киһи хаамар.

Арасыйыага скандинавский хаамы 2010 с. кирибитэ. 30-чча суббекка дьон хаалыктанан хаамар. Нууччалы тылынан скандинавский хаамы бастакы үөрэтэр пособиетин ааптарынан Лесгафт аатынан физкультура институтун спортивной медицинага уонна технологияларга кафедратын доцента, м.н.к. А.В. Волков буолар. 2013 с. киһи Чурапчытаабы физкультура уонна спорт институтугар кэлэн студенттарга семинардары, маастар-кылаастары ыыппыта. 2014 с. Финляндияга буолбут практикум-семинарга Томпо, Таатта, Өлүхүмэ, Сунтаар улуустарын, Дьокуускай к. бэрэстэбиитэллэрэ сылдьан, сертификат ылан кэлбиттэрэ. Былырын сайын Намга VI спортивной Ооньбууларга хотугу хаамыга семинар-конференция анаммыта.

СӨ маассабай физкультурага управлениетин специалиһа Айгалина Егоровна Третьякова скандинавский хаамыны утумнаахтык пропагандалааччы. Киһи 2013 с. ыччат слетугар, 2014 с. “Волна здоровья” акцияга кыттыһан кэлэн, Ньурба к. Ленин болуоссатыгар маастар-кылаастары бириэтэ, семинардары ыыппыта, профессиональной паалкалары атыылаабыта.

Ньурба улууһугар 2013 с. биридүүлэнэн эмиз ити сыл дьон хааман сабыалаабыттара.

- Бэйиң бу хаамынан хаһаангыттан дьарыгырбыктыый?

- 2013 с. саас Дьокуускайга физиотерапевтарга аналлаах сертификационной циклга үөрэнэ тийиһэн баран атабым сүһүөхтэрэ ыалдыбыттара. Истэн билэр буолуммын, скандинавский хаамы туһунан матырыйаалы Интернеттан буллардыбым. Нэһиилэ хаамар киһи үлэбэр икки эмпэрэнэн тайахтанан кэлэр-барар буолубун.

Мин Киин балыһа терапевтической отделениетугар сытан эмтэнэн табыстым. Бүлүү эбэ үрдүгэр турар мэндимэннээх дьибэ капитальной өрөмүөн баран, билингни ирдэбиллэргэ эпиптир усулуобуйалаах сылаас, сырдык, ыраас. 41 куйока мистэлээх, 2 врач, 10 сисэтэрэ, 9 санитарка үлэлиир. Ыарыһах үксэ кырдыа-бас, бытаарбыт, кыаммат дьон. Эдэр саастарыттан күлүмэх үлэбэ сылдьан көрдөрбөккө, эмтэммэккэ, курортмаакка бары араахы-малара диринтэбит, эмтииргэ уустугурбун.

Дьэ, бу кыаммат-хотуммат дьону эмтээн, көрөн-истэн, атахтарыгар туруорар, бэттэх абалар, олоххо эрэмньини биэрэр дьон-нор үлэлэрэ олус түбүктээх. Быраастар, сисэтэрэлэр эдэрдэр,

тум. Сайыныгар аматыйан, аадыо сылдьан омуку хотурунан от охсон, дьоммор оттоспутум. 2014 с. сайын “Волна здоровья” акция кэмигэр А.Е. Третьяковага дьарыктааммытым. Тылланан улуу спорттивной делегациятын кытта барсаммын, Намга спортивной Ооньбууларга А.В. Волков семинарыгар сылдьан сертификат ылбытым. Кэлин уолбунан анал финляндский карбоновой паалкалары суруттаран ылбытым. Ити сыл сааһыттан бадалаахтары ыныран, практической дьарыктарбын сабыалаабытым.

- Хаамы туһатын экинчи хаангыттан билэр буоллабың.

- Оннук. Доруобуйага хамсанартан, хаамартан ордук туһалаах суох. Сэттэлээхпэр-абыстаахпар өрүстэн икки биэрэстэ ыраах сытар “Киров” колхуостан, дэриэбинэттэн Антоновкага сатыы сылдьар этим. Бэһис кылаастан сабыалаан, 50-ча сыл аймактарбар оттоһон кэллим. 9-11 кылаастарга Ньурбага I №-дээх оскуолага үөрэнээри, Антоновкаттан күнгэ хаста да киририм-тахсарым. Эрчиллилээх буоламмын, саңа хаамыны ыарыраппакка ылыммытым. Дьонго эргиччи туһалаах буолуо диэн өйдөөбүтүм.

- Хаалыктаах хаамы киһи доруобуйатыгар туһата туюхханың?

- Бастатан туран, скандинавский хаамы сүрэххэ, тымырга үчүгэй. Билигин ПСОБа лечебной физкультура бырааһын солбуяа сылдьан көрдөхпүнэ, 50-чалаах эдэрчи дыахталлар ишемия, инсульт диагностаах киририллэр. Эр дьон туһунан этэ да барылыбат.

Сүрэх-тымыр ыарыыларга аан дойду үрдүнэн бастакы миэстэбэ тураллар. Эрдэттэн эрчиллэр, хамсанар дьон ыарыыга ордук тулуктаһаллар. Скандинавский хаамы сүрэх үлэтин 20%-нан тупсарар. Ол иһин дьоммутун харыстыыр курдук, сэрэтэр үлэни эрдэттэн ытыахтаахпыт.

Киһи организмгар 600-чэкэ араас былчын, 200-чэкэ сүһүөх баар. Көннөрү хаамарбытыгар былчыннарбыт 40 %-нара эрэ кыттар. Оттон тайахтанан хаамыга эппит-снимит бүтүннүү үлэлиир, кыра-улахан былчыннар 90 %-нара кыттар, итинэнэ 45 %-нан ордук калорий уматыллар. Аңардас I чаас хаамыга 800-900 ккал умайар, оттон сүһүөх ноһоруускаата 30 % аччыыр эбит.

Хааман, диринник тыһын бардааха, тыҥабыт инэ 30 % улаатар, туттуллубут салгыны таһаарар, ыраас салгыны киллэрэр кыага улаатар. Аны туран, бу хаамы ыһааһыны түһэри саамай сирдээх көрүнүүн буолар. Оттон унуох 2 %-нан чингири. Онон скандинавский хаамы сүрэх-тымыр ыарыыларын, гиподинамияны (абыайахтык хамсаныны), гипертонияны, уойууну, остеопорозу (унуох көмүрүөтүгүтүн), сахарнай диабеты утары охсуһууга олус көдьүүстээх.

Билингни кэми стресс үйэтэ диэн ааттыбыт. Дьибитигэр, үлэбитигэр, таска сылдьан психоэмоциональной ноһоруускала-набыт, хомойорбут, кыйаханарбыт, ыгылырбыт элбэх. Хаа-

Намга. VI спортивной Ооньбуулар кэмнэригэр.

мынан күскэ дьарыктанар буоллахпытына, бу стресспит барыта симэлийэр, организммытыгар позитивной гормоннар үөскүүллэр.

Стресс дьайыытын чинчийэр Польша, Америка медиктэрэ киһи-аймак уулугата кэһиллэрэ, араас психическэй ыарыыларга ылларара элбээтэ диэн дыккиналлэр. Ол иһин спортивной стадионнар, быласааккалар элбиэхтээхтэр.

- Чахчыта, хаалыктаах хаамынан кырдыабастар эрэ дьарыктаналлар диэн өйдөбүл баар. Кистээбэккэ эттэххэ, улуусага икки тайахтанан оһоньор-эмээхсин эрэ хаамар диэн көрүбүт.

- Бу хаамы сэттэ ааттаах: скандинавский, финскэй, северный, нордический, “хольба с палками”, хаалыктаах хаамы уонна, эн эппитин курдук, хомойоох иһин, кырдыабастар хаамыыларга диэн. Дьингэр, билингни хамсаммат, компьютер иннигэр күнү-күнүктээн олорор эдэр көлүөнэ салгыһына тахсан эрчилии, хамсаныны туһатын өйдөөн, манан дьарыктаныах этэ.

Физкультура учууталлара, медицинакэй үлэһиттэр, улуус дыһалтатын спортивной кэмितिэтэ анал семинардары, дьарыктары ыытан, бэйэлэрин холобурдарын көрдөрөн, скандинавский хаамыны киэҥник тарҕаталлара наадалаах. Сааһыттан тутулууга суох эдэр, орто, арам саастаахтарга. Кыбыстар дьон, киэн тиэргэннээх буоллахтарына, онно да хаамтыһаннар.

Ааспыт сайын Кыталыктаахха региональной ыччат слетугар, ону тэнэ Ньурбачаанга, Аканаба, Чаппандаба, Антоновкага, Күндээдэбэ, Убайаанга оскуолаларга, атын тэрилтэлэргэ сылдьыталаатым. Нэһиилээхтэргэ ыныра тураллар. Скандинавский хаамы туһатын, дьарыктаныллар техникатын туһунан кэпсиибин. Актыбынайдык ыал ийэлэрэ, эбэлэрэ көрсүһүүгэ кэллэлэр.

- Ньурбага дьарыктарыт хаһаан, хаһаан буоллалларый?

- Нэдиэлэбэ үстэ, оптуоруньукка, чэппиэргэ, киэһэ 6 ч. 30 мүн. уонна субуотага 3 ч. Ленин болуоссатыгар мустан баран, хаамбыт. Хайа бағарар погодага көтүппэт буола сатыбыт. Систимэлээх дьарык ордук туһалаах.

Өрүс биэрэгинэн Антоновкага тийэ ыллыгынан барабыт. Кэлэбара 3 биэрэстэ кэринэ буолуо. Барыта 3 этаабы тутуһабыт: 10-15 мүн. разминкалаан сылдьабыт, 30-40 мүн. хаамабыт, түмүккэ эмиз 10-15 мүн. бытаарабыт, тохтуубут, былчыннарбытын ууннара, сымнаттар эрчиллилэри онгоробут (фаза расслабления).

Хаамар суолбутун “Доруобуйа ыллыга” диэн ааттаан, анаан онгостуохпутун бағарабыт. Бағалаах дьон бары хаһаан бағарар дьарыктанар, хаамар сирдэрэ буолуох этэ. Биһигиттэн тутулууга суох. Кыһын өрүс кытыгынан хаары астаран баран, чигди үктэллээх ыллыгы тэриниэххэ наада.

- Хаамынан бағалаахтары барытын ылабыт дуо? Төһө киһи дьарыктанарый?

- Улуус үрдүнэн, Ньурба к. пааркага, түөлбөлөргө элбэх киһи хаамар. Биһиги группабитыгар 50-чаларыттан үөһэ саастаахтар сылдьаллар. Саамай көхтөөх дьоммут, 70-чалаах Семенова Альбина Романовна, Ноговицына Александра Павловна, атыттарга холобур буолаллар, дьарыктарын хаһаан дабын көтүппэттэр.

Ким бағалаах, уонча, үс да буоллуннар, кэлэ тураллар. Турруктарынан көрөн, мөлтөхтөргө, ортолорго уонна күүстээхтэргэ арахсаллар. Ким да киһи да ыкспапат, бэйэлэрин туруктарын билэн хаамаллар. Ыалды сылдьан дьарыктаныллыбат. Бу өмп буолбатах, доруобуйаны өйөөһүн биир көрүңгэ. Хаамынан дьарыктанар киһи бэйэтин туругун хонтуруол-

ланыахтаах, хас дьарык кэнниттэн пульсун, хаанын бағтааһынын, хайдах утууарын, аһырынын, наһарыаннаһын, төһөнү хаамытын бэлиэтэнэн иһиэхтээх. Очотугар киһи хаамыттан төһө туһаламмыта биллэр.

- Хаамарга түбэхтээх тайах барсыбата буолуо?

- Мин 15 паара омуку паалкаларын маассабай спорт управлениеттэн ағалан тарбаппытым. Билигин бол уустуктанна - хотугу улуустарга ыта олоробут дииллэр. Ити дьингээх карбоновой паалкалартан ураты российской туристической тайахтар да барсаллар. Уустар онгохуктара сахалыы боростуой тайах эмиз туттулуон сөп. Арай уһуна барсыахтаах уонна хайаан да, тарбахтарын сылайбаттарын курдук, быалаах буолуохтаах. 1 м 40 см -1 м 65 см үрдүктээх дьонго сөбүнэн 1 м, 1 м 05 см, 1 м 10 см уһунаах паалкалар сөп түбөһөллөр. Тайағы таларга киһи бэйэтин үрдүгүн 0,66 төгүллүүр, ол түмүгэр тайағын уһуна тахсар.

Скандинавский хаамыга туттуллар паалкалары Дьокуускайтан “Мир здоровья” мағаһынартан уонна “Лыткин Матвей Иванович Кииниттэн” булан атыылаһаахытын сөп. Сьаната 3000 солк. диэри.

- Түмүккэр тугу этиэйиң?

- Эмтэниэхтээбэр ыарыыны сэрэтэр ордук. Диспансеризацияны хайаан да аһың. Ыарыы биричинэтин булан ылан, эрдэттэн эмтэниң. Специалистар чинчийиллэринэн, намыһах физическэй актыыбынас, хамсаммат буолуу дыахталларга эмийи рағын, оттон эр дьонго суон оһофос рағын биричинэтинэн буолар эбит.

2015 сылы дойдубут Президентэ В.В. Путин Литература сылын таһынан Сүрэх-тымыр ыарыыларын профилактикатын сылыннан биллэрлэ. Урукку курдук, ГТО (1931-1991 с.с. тарҕана сылдыбыта) нормативын туттарыы олоххо киэҥник кириэн эрэр. Бу барыта нэһилиэнньэ доруобай, чөл туруктаах, уһун дьоллоох олохтоох буоларын туһугар онгоһуларын өйдөөн, спордуан дьарыктаның, элбэхтик хамсаның, доруобуйабытын харыстаның. Сааскы ылаангы күннэргэ, санаабытын көнһүөрдэн, доруобуйабыт туһугар сибийэй салгыңга элбэхтик сылдьың, үөрэ-көтө хаамың.

Кэпсэттэ Раиса НИКИФОРОВА.

Хаалыктаах хаамыны таптааччылар.

- Редакция почтата -

Доруобуйаны араңааччылааччылар

үчүгэй профессиональной бэлэмнээхтэрэ көстөр. Отделение сэбиэдиссэйэ Мьяриканова Валерия Николаевна - терапевт-быраас, Татаринова Татьяна Евгеньевна терапевт-фармаколог. Үрдүк профессиональной таһымнаах, үлэлэригэр бэринилээх уонна ыарыһахтарга аһары үчүгэй сыһаннаах, улахан кэскиллээх каадырдар буолаллар. Олохсуян өрү үлэлииллэрэ буоллар биһиги доруобуйабыт эрэбил илингэ буолуох эбит.

Медперсонал үлэтэ үчүгэйдик, чуолкайдик тэриллибит. Ыс-

таарсай медсестэрэ Николаева Надежда Вячеславовна өттүттэн хонтуруол үчүгэй буолан чаһы курдук үлэлиилэр. Эдэркээн бабайы кыргыттар, санитаркалар, ыарыһах туһа диэн күнү-түүнү быһа бокуойа суох түбүгүрэллэр, сүүрү-көтө сылдьаллар, олон турбаттар. Ол гынан баран ыйыталастааха хамнастара кырата бэрт эбит. Кыра хамнастаах үлэһиттэргэ сылга саатар биридэ мэрия стимулирующей бириэмийэни олохтун сөп эбит. Куорат балыһаларыгар ити практика кириэн эрэр. Сайдылаах дойдугарга

саамай үрдүк хамнастаах медицинскэй үлэһиттэр буолаллар.

Оройуон кыахтаах коммерсаннара, бизнесменнэрэ, ИП-лар спонсорскай, попечительскэй үлэннэн эмиз дьарыктаныахтааттар. Үтүө дьыала үчүгэйи тардар диэни умнуо суохха наада. Эмтэнэн тахсыбыт терапевтической отделением үлэһиттэригэр барҕа махталбын тиэрдэбин, дьоллоох, соргулаах буолун. Махтал эдэркээн кыһалыгас үлэһиккэ Сааскылаанага уонна техперсоналга барыларыгар.

Терапевтической отделениеба

сытар кэммэр обследование бөбөнү бардым. Медкиинтэн да итэбээ суох быһылаах. Куоракка бара сатыыр наадата суох эбит. Онон ыарыһах элбэх учураакка туран эрийдэнэр дииллэр. Оройуонмутугар да биһиги доруобуйабытын араңааччылыыр кыахтаах каадырлар да, тэрил да баар эбит. Ырааппакка дойдубутугар сөптөөх үрдүк таһымнаах медицинскэй көмөнү ылар кыахтаах эбиппит.

Мария ТИТОВА, РФ үөрэҕириттин бочуоттаах үлэһитэ, СӨ үөрэҕириттин туйгуна, педагогическай үлэ бочуоттаах бэтэрээнэ, музей сэбиэдиссэйэ, Хатын-Сыһыы сэл.